
VITA

PSZICHOLÓGIAI MÉLYFŰRÁS A TÁRSADALOMBA

„Lidércek és boszorkányok csatározása egy tudomány lápvidékén”

A sejtelmes alcím csak az olvasó dolgát hivatott kicsit megkönnyíteni a tájékozódásban, a sajtóvita ugyanis, amelyhez hozzászólni szeretnék, legalábbis az eddigi írások címeit illetően, rendhagyó, messziről felismerhető terminológiával él, nem akarom hát a hagyományt megbontani. Hódi Sándor és Baráth Árpád szakvitájáról van szó, amely Baráth terjedelmes kritikájával kezdődött a *Híd* júniusi számában, Hódi *Magatartásformák és társadalmi viszonyok* c. könyvéről és a szerző esetleges elvi beállítottságáról, szakmai elkötelezettségéről. Az írás hangvételét és szemléletmódját latolgatva biztosra vettem, hogy Hódi a felvetett, meglehetősen provokatív kérdéseket nem hagyja majd válasz nélkül. Kíváncsian vártam a fejleményeket, habár a művelődési tájainkon „dülő” hasonló viták az utóbbi években vajmi kevés örömet hoztak az olvasónak, hogy a kulturális haszonról ne is beszéljek, mert kíméletlen személyeskedésbe fulladtak egy-két „menet” után. Persze a vita már természetéből kifolyólag nem nélkülözheti a személyes elemeket, sőt a tollat mozgató indulatokat sem — ha azok még közérdeklődésre tarthatnak számot és valóban a felvetett kérdések jobb megvilágítását szolgálják.

A jelen esetben jó okom volt reménykedni, hogy a személyeskedés nem fog eluralkodni a szerzők írásaiban, mégpedig azért, mert Baráth kritikájában olyan nagy felületeket tár fel célpontul, mégpedig stratégiailag kulcsfontosságú kérdésekben, hogy alig lehet szükség személyi megvilágításra. Hódi könyve eleve tartalmazza a választ a felvetett kérdések legtöbbszörére, sőt már a provokációt is a tulajdonképpeni felvetésükre. Úgy is mondhatnánk, hogy a könyv megannyi csapda a Baráthhoz hasonlóan gondolkodó, szakkritikusi mivoltukat és szakmai tévedhetetlenségüket fennen hangoztató, hivatásuk szentélyeit elszántan védeni akaró pszichológuskollégák számára. Lehet, hogy Hódi nem is mindig tudatosan rejtett egyes kis horgokat esszéinek szinte minden sorába, hiszen elvvel, gondolkodásmóddal vitatkozik, fegyvere elv és gondolkodásmód, amely önmagában is kihívó lehet a szabad eszme-futtatásoktól bármilyen okból idegenkedők számára.

Nem véletlen, hogy Hódi írásaira először a más, nem pszichológiai területen mozgó értelmiség reagált: egészében erősebb a nevelő hatás, mint a polemizáló szándék. A laikus olvasóközönség talán olykor híján van a behatóbb pszichológiai ismereteknek, de ugyanakkor mentes a szakmai tabuktól és egyéb nyűgöktől is, és ha itt-ott támadnak is kételeyei, nyíltabb a bátor, fiatal gondolatokkal szemben, míg bennfentes körökben hosszú hallgatás után, csak akkor buggyannak felszínre a forrongó indulatok, amikor már nem lehet az „izgága fenegyereket” sem kézlegyintéssel, sem lekezelő jelzőkkel elintézni, ahhoz már túl, sőt egyesek számára bántóan népszerű. Más szóval a gerendát nem lehet többé szálkának nézni, s lassan kiderül, nem is volt szálka soha, hiába a mindenféle, könyvtárnyi „igazi” szakirodalom alapján konstruált szemüveg.

Első pillantásra nyilvánvaló, hogy a vita során két merőben különböző szemlélet ütközik, mégpedig olyan ingoványos területen, amely tudományos, társadalmi, de akár individuális szempontból is maximális érdeklődésre tarthat számot.

Ez az ingoványos terület pedig világunk megélése, az egyes megközelítési formák megítélése lenne, ez esetben a pszichológia segítségével, amely, akárhogy is nézzük, éppen ebben hivatott segítségére lenni az embernek. A Baráth Árpád által képviselt empirikus tudomány annyira nem felel meg ennek a követelménynek, hogy még az intézményesített viszonyok ismeretében is meglepő az a hév és elszántság, amellyel szórshasogató módszertanát és a burjánzó szakirodalomból épített bánatortnyát védi.

Azról azt hiszem nehéz lenne meggyőzni a szerzőket és kollégáikat, hogy esetleg melyikük módszere az eredményesebb saját tudományuk porondját, ez nem is a magamfajta laikus dolga, másként teszem tehát fel a kérdést. Nevezetesen, hogy ugyan milyen gondolkodásra lenne szükség itt most, adott társadalomban (szó sincs fiktív, démoni világról), milyen kérdésfelvetésre (és esetleg válaszokra) vár, illetve ilyenekkel próbálkozik a társadalmi életünkre aktívan odafigyelő és különböző foglalkozást űző olvasó. Természetesen csak a magam nevében beszélhetek, ha megpróbálok választ adni erre a kérdésre, és ha már szubjektivitásomat hangoztatom, hadd tegyem hozzá, hogy tulajdonképpen magam is úgynevezett egzakt tudománnyal foglalkozom (biológia), amelynek tanult és tanított módszertana inerciálisan a pozitivista szemlélet felé sodorhatna. Éjszakákon át táblázatok fölé görnyedve, zsebszámológéppel a kezemben, talán már voltak olyan pillanatok, amikor „vélt részeire hasadt fejemben a kerek egész világ” és szorgos motyogásomat rém tudományosnak éreztem. Elég azonban felpillantani a nyüzsgő számoszlopokról, hogy rádöbbenjünk, milyen messze is bönvészünk a tulajdonképpeni tudománytól.

Hódi, nagyon helyesen, elismeri, hogy szükség van a részletező, kísérletező módszerekre, a „mikrovilágra”, ahogyan Baráth Á. nevezi, kü-

lönösen a természettudományok terén, amelyeknek lelke valóban a kísérlet, a mérés, de azért megjegyzi, hogy „mellesleg a pozitívizmus az utóbbi egy-két évtizedben a természettudományokban is védekező állásba kényszerült”. Nem nehéz belátni, miért: sok területen az aprólékos, türelmes „motyogás” felélte már a nagy felfedezések anyagát, újabbakra pedig egymagában nem képes, legfeljebb előkészítheti a terepet a „tiszteletlenek”, a korlátokkal nem törődők részére. Nagyot lépni csak szokatlan, bátor kérdésfeltevésével, igazi zabolátlan gondolatokkal lehet, és ezen az sem változtat, hogy természetesen ez nem jelenti azt, hogy minden szembe fordulás vagy külön, irreális ötlet egyben új lépést is jelent, de bizonyos, hogy a haladás csírái ez a magatartásforma hordozza magában és egyre ritkábban az előző.

Nyilvánvaló, hogy ugyanez a társadalomtudományokra és ezen belül a pszichológiára fokozottan érvényes.

Egyáltalán nem értem, miért nevezi Baráth léptem-nyomon fiktívnek, elképzelt démoni világnak azt a társadalmat, amelynek szövevényeiben Hódi az emberi szálakat keresi, amellyel adott esetben vitatkozik, máskor az építés lehetőségeit fontolgatja. Mint gyakorló pszichológus, nap mint nap szembesül a legkülönbözőbb valós emberi helyzetekkel, feltárulnak előtte az egyén és társadalom bonyolult érintkezési felületei, és ilyen tapasztalati háttérrel miért ne fogadnánk el az ő egyéni érintkezési felületeit is gondolati igazolásként, vagy gondoljon az olvasó saját megélt világára, hiszen emberi kérdésekre emberi választ keresünk, és bizony egy levegőt szívunk, tudatunkat pedig többé-kevésbé ugyanúgy bombázzák a riasztó információöttegek. Persze nehéz ezt olyan valakinek bebizonyítani, aki a mai gondolkodó ember szorongásait közhelynek érzi, nemcsak a szavakra gondolva, hanem eszmeileg is.

Ha már a szorongásnál, félelemnél tartunk, érdemes megfigyelni, ki fél, azaz ki mitől fél szerzőink közül. Hódi írásaiból kitérünk, hogy fél az elidegenedett hatalomtól, „démoni” és valóságos szinten egyaránt, de félelme aktív, cselekvésre ösztönző. Baráth Á. szintén fél a hatalomtól, helyesebben inkább féli a hatalmat, és éppen ezért egyes enyhébb, intézményesített formáit mintegy belülről védi is. Innen ered a másik, oly intenzív félelme az új, rakoncátlan és a szentesített módszerekkel szemben tiszteletlen gondolatoktól. Érdekes módon mégis Baráth az optimista (annak vallja magát), és Hódi a „szuicid” (annak bélyegzi Baráth).

Mіндеzt áttekintve kölcsönvettem a bösz kritikus kérdését, hogy „Kinek ír Hódi?”, de mindjárt meg is toldom egy másikkal: Kinek ír Baráth Árpád? Ezt azért látom szükségesnek, mert az utóbbi szerző egyértelműen leszögezi kritikájában, hogy a humanista és neopozitivistá irányzat „más”, Hódi pedig erre így válaszol: „A másság mibenléte azonban barátunkat nem érdekli, a két szemben álló felfogásmódra jellemző indítékokkal, értékválasztásokkal, valamint a belőlük fakadó társa-

dalmi-ideológiai konzekvenciákkal nem akarja olvasóit fárasztani.” Kinek szól tehát a kritika? Nem az érdeklődő, szerényen odafigyelő „bácskai” olvasónak, mert akkor éppen ezt kellett volna megmagyaráznia. Igaz, többször is kihangsúlyozza, hogy kizárólag szakkritikusi minőségben sötözködik. Szükséges-e még egyszer feltennem a kérdést, hogy eme valószínű társadalomban élő kultúránknak mire van inkább szüksége?

Érdekes még a számonkérés a *Magatartásformák és társadalmi viszonyok* szerzőjével szemben, miszerint bevezetőjében túl sokat ígér, erejét meghaladó feladatra vállalkozik, és végül a felvetett problémákra nem ad megnyugtató választ, „sok jó megfigyelése végletekig vitt, egyoldalú kritikizmussal keveredik”, és elmaradnak a megoldást tartalmazó javaslatok. Hozzáteszem, hogy ez Hódi előző könyveire is jellemző, különösen a számomra legizgalmasabb *Létélmény és valóság*ra, amely a megválaszolatlan kérdések igazi gyűjteményeként él emlékezetemben. Erős kísértést érzek, hogy az egzakt vitamódszerektől oly eltérő irodalmi kifejezésmód segítségével összegezzem véleményemet:

Újraim! A hosszú kérdések ideje van. Bátor, kitartó emberek kellene, akik megfogalmazzák őket. Akár hiszik, akár nem, ez még életcélnak sem kevés, mintsem egyetlen könyv előszavában jelzett programnak, törekvésnek!

APRÓ István